

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра бухгалтерського обліку та аудиту
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
(шифр та найменування спеціальності)
за освітньою програмою професійного спрямування
«Облік, аудит і оподаткування підприємницької діяльності»
(назва освітньої програми)

на тему: «Облік і контроль дебіторської заборгованості: нормативне забезпечення та діюча практика (на прикладі ПрАТ «Виноградар»)»
(назва теми)

Виконавець:

студент ЦЗВФН група бзф1м
Осадченко Дмитро Вячеславович _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент _____
(науковий ступінь, вчене звання)
Москалюк Ганна Олександрівна _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

ОДЕСА 2021

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Діяльність кожного суб'єкта господарської діяльності галузей економіки, у тому числі й підприємств виноробно-виноградного під комплексу АПК України спрямована на задоволення потреб суспільства, що здійснюється шляхом придбання необхідних сировинних ресурсів для забезпечення процесу виробництва та реалізації виробленої продукції. В сучасних економічних умовах України важливим елементом фінансово-господарської діяльності підприємств виступає дебіторська заборгованість, від розмірів якої залежить прибутковість та фінансова стабільність підприємств в майбутньому періоді.

Організація обліку і контролю розрахунків із дебіторами має стратегічне значення для суб'єктів господарювання. Результати цього процесу впливають на фінансову стійкість, базу оподаткування підприємства, формування доходів та витрат і, як наслідок, на досягнення стратегічних цілей його розвитку в умовах ринку та забезпечення конкурентоспроможності, прибутковості господарської діяльності.

Значну увагу дослідженню проблем організації та методики бухгалтерського обліку, аналізу та контролю дебіторської заборгованості приділили у своїх працях такі науковці: Варченко В.М., Волчек Р.М., Гуцаленко Л.В., Закревська О. Ю., Євлаш О. М., Маркова Т. Д., Меліхова Т. О., Москалюк Г. О., Паянок Т.М., Пильнова В.П., Плікус І.Й., Савченко А.М. та ін.

Незважаючи на ґрунтовні дослідження зазначеної проблеми, зауважимо, що з огляду на постійне оновлення нормативної бази, питання, що пов'язані з теорією і практикою облікового відображення дебіторської заборгованості, контролю за її формуванням, потребують подальшого вивчення на рівні конкретних підприємницьких структур.

Мета дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретико-методичних аспектів та обґрунтування практичних рекомендацій щодо удосконалення діючої системи обліку та контролю дебіторської заборгованості для інформаційного забезпечення ефективного управління підприємством.

Завдання дослідження:

- розглянути економічний та обліковий аспекти визначення сутності дебіторської заборгованості та її види;
- здійснити моніторинг нормативно-правових документів, які регламентують розрахункові операції та порядок відображення в обліку дебіторської заборгованості;
- визначити особливості визнання та оцінки дебіторської заборгованості за національними та міжнародними стандартами;
- вивчити організаційні аспекти діяльності та надати загальну економічну характеристику підприємства;
- проаналізувати і оцінити діючу систему бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості підприємства;

- визначити основні недоліки та надати конкретні рекомендації щодо вдосконалення обліку дебіторської заборгованості на підприємстві;
- провести аналіз динаміки, структури дебіторської заборгованості та здійснити оцінку платоспроможності підприємства;
- розглянути методичні аспекти проведення контролю та встановити достовірність відображення дебіторської заборгованості в обліку та звітності;
- здійснити економіко-статистичне моделювання процесу підвищення прибутковості підприємства з урахуванням впливу факторів управління дебіторською заборгованістю.

Об'єктом дослідження є господарська діяльність підприємства ПрАТ «Виноградар» в частині операцій, які пов'язані з формуванням та погашенням дебіторської заборгованості.

Предметом дослідження є теоретико-методичні основи та практичні аспекти обліку і контролю дебіторської заборгованості.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувалися як загальні так і специфічні методи: монографічний (вивчення вітчизняного та міжнародного досвіду обліку дебіторської заборгованості), абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення і формування висновків), системного аналізу (аналіз економічного стану досліджуваного підприємства), статистичні методи (спостереження, групування, графічний метод, порівняння). У якості інструментарію економіко-статистичного моделювання було застосовано кореляційно-регресійний аналіз для визначення впливу факторів внутрішнього середовища на прибутковість підприємства.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативно-правові акти України, національні та міжнародні стандарти обліку і фінансової звітності з питань відображення дебіторської заборгованості. У процесі написання кваліфікаційної роботи досліджені і використані наукові праці провідних вітчизняних вчених в області фінансового обліку, контролю та аналізу дебіторської заборгованості. Для дослідження практичних аспектів обліку дебіторської заборгованості було отримано інформацію безпосередньо з аналізованого підприємства ПрАТ «Виноградар», зокрема первинні, розпорядчі, реєстраційні документи, фінансова та податкова звітність.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (64 найменувань) та 22-х додатків. Загальний обсяг роботи становить 99 сторінок. Основний зміст викладено на 92 сторінках. Робота містить 19 таблиць, 25 рисунків.

Публікації. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра було опубліковано тези: Осадченко Д.В. Проблемні аспекти обліку дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. *Глокалізаційні аспекти інноваційного розвитку економіки: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених* (Одеса, 21 жовтня 2021 р.) [Електронний ресурс]. – Одеса: ОНЕУ, 2021. С.114-115.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі **«Теоретичні та методичні основи обліку дебіторської заборгованості»** розглянуто економічний та обліковий аспекти визначення поняття «дебіторська заборгованість», наведено види довгострокової та поточної дебіторської заборгованості, здійснено моніторинг нормативно-правових документів, які регламентують розрахункові операції та порядок відображення в обліку дебіторської заборгованості, представлено порядок розкриття дебіторської заборгованості на рахунках бухгалтерського обліку та у статтях фінансової звітності, окреслено основні вимоги щодо визнання та оцінки дебіторської заборгованості відповідно до вимог національних та міжнародних стандартів обліку.

1. У другому розділі **«Організаційно-практичні аспекти обліку дебіторської заборгованості ПрАТ «Виноградар»»** охарактеризовано основні види діяльності ПрАТ «Виноградар», наведено стан виробничо-ресурсного потенціалу та визначено результативні показники діяльності, розкрито загальну організацію обліку та формування фінансової та податкової звітності, наведено порядок документального оформлення операцій за розрахунками з дебіторами, розкрито діючу систему аналітичного та синтетичного обліку, порядок відображення операцій за розрахунками з дебіторами у системі бухгалтерського обліку, окреслені основні проблемні питання, що впливають на якість обліку дебіторської заборгованості, запропоновано шляхи вдосконалення обліку, зокрема, рекомендовано деталізувати аналітичний облік з виокремленням термінів виникнення та погашення заборгованості, формування оперативної звітності відображення дебіторської заборгованості, впровадження в практичну діяльність підприємства ПрАТ «Виноградар» такого методу управління дебіторською заборгованістю як ризик-менеджмент, системи бюджетування дебіторської заборгованості, як складової управлінського обліку.

У третьому розділі **«Аналіз та контроль дебіторської заборгованості ПрАТ «Виноградар»»** проведено аналіз динаміки та структури дебіторської заборгованості, проаналізовано показники стану дебіторської заборгованості, проведено оцінку ліквідності та платоспроможності підприємства ПрАТ «Виноградар», представлено організаційні основи та методику проведення контролю дебіторської заборгованості, наведено алгоритм та основні етапи перевірки дебіторської заборгованості покупців та замовників, встановлено достовірність відображення дебіторської заборгованості в обліку та звітності підприємства. Здійснено економіко-статистичне моделювання процесу підвищення прибутковості підприємства з урахуванням впливу факторів управління дебіторською заборгованістю. З метою забезпечення достовірності формування облікової інформації та оптимізації розмірів дебіторської заборгованості рекомендовано впровадження внутрішнього контролю на підприємстві.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі проведено дослідження теоретико-методичних основ, нормативного регулювання та практичних аспектів обліку і контролю дебіторської заборгованості, на основі на основі узагальнення яких одержані наступні теоретичні та практичні результати роботи відповідно до поставлених завдань.

1. За результатами узагальнення теоретичних аспектів визначено, що дебіторська заборгованість – це актив, який виникає внаслідок контрактних взаємовідносин суб'єкта підприємницької діяльності з юридичними та фізичними особами з приводу реалізації продукції (товарів), надання послуг, виконання робіт та інших господарських операцій, надає право на отримання грошових коштів у майбутньому за раніше здійснені операції постачання, відображає заборгованість на користь підприємства та слугує інструментом його фінансової діяльності. З метою відображення в обліку та звітності дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову та поточну з розмежуванням за окремими її видами.

2. Під час дослідження нормативно-правової бази обліку зазначено діючі законодавчі та нормативні документи різних рівнів регламентації щодо правового, податкового та облікового формування інформації про дебіторську заборгованість підприємств, основними з яких є Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», Податковий кодекс України, національні та міжнародні стандарти обліку. Найбільш повно інформація у національній практиці обліку розкривається в П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», у міжнародній – за МСФЗ 9 (IFRS 19) «Фінансові інструменти». Не менш важливим внутрішнім регламентом є Наказ «Про облікову політику підприємства».

3. На основі проведеного моніторингу основних положень національних та міжнародних стандартів, встановлено, що основними відмінними рисами є умови визнання, оцінка заборгованості та методи визначення резерву сумнівних боргів, суми кредитних збитків. Застосування IFRS 9 дозволяє завчасно помітити та відобразити в обліку і звітності зміни в розрахунках з дебіторами та збитки, враховуючи прогнозовану суму збитку, а не вже після фактично понесеного збитку. Тож необхідно розробити заходи щодо вдосконалення національної системи обліку, спираючись на досвід ведення бухгалтерського обліку за МСБО(МСФЗ).

4. Визначено, що основним видом діяльності ПрАТ «Виноградар» є виробництво виноградних вин та виноматеріалів, впроваджує операцій з реалізації продукції як на вітчизняному ринку, так і у сфері зовнішньоекономічної діяльності, для здійснення яких володіє достатнім ресурсним потенціалом. За результатами дослідження встановлено значне зниження чистого доходу від реалізації та відповідно й собівартості реалізованої виноробної продукції, що призвело до кардинального зменшення зменшення абсолютних та відносних показників прибутковості підприємства. Найменш прибуткова діяльність підприємства спостерігається у 2019 році, коли валовий

і чистий прибуток підприємства становив майже 10% попереднього періоду. Вкрай низькою залишається рентабельність продаж, що свідчить про незначну суму отриманого операційного прибутку на 1 грн. чистого доходу від реалізації продукції. Згідно законодавства, підприємство є суб'єктом малого підприємництва, платником податку на прибуток та ПДВ на загальних засадах, представляє у зазначені терміни форми податкової звітності та фінансової звітності, яка формується відповідно до Податкового Кодексу України та НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність»

5. За результатами вивчення діючої системи обліку дебіторської заборгованості, виявлено, що вона відповідає загальноприйнятим нормативно-методологічним підходам. Для цілей формування бухгалтерських регістрів на підставі первинних облікових документів здійснюється у бухгалтерській програмі «1С Підприємство» версія 7.7 + MS SOL Server 2000. На підприємстві ПрАТ «Виноградар» має місце тільки поточна дебіторська заборгованість. Для обліку товарної дебіторської заборгованості, яка виникає унаслідок продажу покупцям виноматеріалів та винної продукції (товарів), надання окремих послуг застосовується рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» у розрізі субрахунків з обліку розрахунків з вітчизняними та іноземними покупцями. Для організації первинного обліку використовуються загальноприйняті форми первинних документів: специфікації, накладна, товарно-транспортна накладна, податкова накладна, рахунок до сплати та інші. Розрахунки за іншими видами дебіторської заборгованості, а саме з підзвітними особами, розрахунки з відшкодування завданих збитків, іншими дебіторами систематизуються за відповідними субрахунками до рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами» Розрахунки за дебіторською заборгованістю підприємства групуються в системі 1С та зводяться до синтетичних регістрів по відповідним рахункам дебіторів. З цього регістру дані потрапляють до загальної оборотно-сальдової відомості та до фінансової звітності підприємства.

Разом з тим було встановлено певні недоліки, а саме: відсутність чіткої деталізації дебіторської заборгованості за термінами погашення; відсутність чіткої методики нарахування резерву сумнівних боргів; відсутність системи кредитної політики та стимулювання дострокового погашення заборгованості; неналагодженість системи внутрішнього контролю дебіторської заборгованості; відсутність відповідальних осіб за роботу по недопущенню виникнення сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості.

6. З метою удосконалення діючої системи обліку дебіторської рекомендовано: визначити перелік ознак класифікації та видів в розрізі аналітики для обліку заборгованості; встановити критерії віднесення дебіторської заборгованості до безнадійної відповідно до бухгалтерського та податкового законодавства; визначити перелік видів поточної дебіторської заборгованості, щодо якої буде створюватися на підприємстві резерв сумнівних боргів. Для організації оперативного обліку пропонується використання аналітичної відомості обліку дебіторів з виокремленням термінів виникнення та погашення заборгованості, а також форм оперативної звітності відображення дебіторської заборгованості. Доцільним є впровадження в практичну діяльність

підприємства ПрАТ «Виноградар» такого методу управління дебіторською заборгованістю як ризик-менеджмент, системи бюджетування дебіторської заборгованості, як складової управлінського обліку.

7. За результатами проведення аналізу встановлено, що дебіторська заборгованість має значну питому вагу у складі оборотних активів ПрАТ «Виноградар» та спостерігаються динамічні зміни в абсолютних її розмірах. Дебіторська заборгованість за реалізовану продукцію та товари на кінець звітного 2020 року становила 62,4% загальної дебіторської заборгованості підприємства та зазнала значного зростання - порівняно із 2018 роком вона збільшилася на 1604,6 тис. грн., порівняно із попереднім 2019 роком зростання становило 3485,5 тис. грн. Розраховані коефіцієнти оборотності дебіторської заборгованості мають дуже низькі значення. Це свідчить про те, що підприємство на протязі досліджуваного періоду, особливо у 2019 році, мало менше вільних коштів, що спричинено загальною економічною ситуацією та стало передумовою зниження прибутковості підприємства. Однак, розраховані показники ліквідності вказують на поліпшення платоспроможності підприємства за результатами роботи у 2020 році, спостерігається зростання усіх коефіцієнтів ліквідності, які за винятком коефіцієнта абсолютної ліквідності відповідають нормативним значенням.

8. Окреслено організаційно-методичні та визначено практичні аспекти здійснення контролю за розрахунками з дебіторами. В процесі формальної, логічної, арифметичної перевірок наявності і правильності оформлення Договорів поставки та підтверджуючих документів, на підставі яких внесено записи до реєстрів бухгалтерського обліку та згідно яких виникла дебіторська заборгованість порушень не виявлено. Встановлено, що інвентаризація розрахунків проводилась із дотриманням строків, регламентованих обліковою політикою, та порядку проведення інвентаризацій. Проте, було встановлено, що дебіторська заборгованість не завжди вчасно контролюється та перевіряється на повноту і точність відповідальною особою. Відтак, з метою забезпечення достовірності формування облікової інформації та оптимізації розмірів дебіторської заборгованості рекомендовано впровадження внутрішнього контролю на підприємстві. Під час проведення контролю дебіторської заборгованості запропоновано розробити програму контролю розрахунків з покупцями та замовниками зі складанням відповідних робочих документів.

9. З метою визначення основних напрямків ефективного розвитку підприємства ПрАТ «Виноградар» із застосуванням економіко-статистичного моделювання була проведена оцінка впливу внутрішніх факторів на величину валового прибутку. За результатами вирішення моделі отримано таке рівняння: $y = 74,9 - 3,0 x_1 + 181,48x_2 + 2987,33x_3 + 0,79x_4$, економічна інтерпретація якого свідчить про те, що збільшення фінансового результату, а саме валового прибутку, обумовлено, насамперед, зростанням коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості, а також збільшенням віддачі основних засобів, що передбачає застосування новітніх технологій. Відтак підприємству необхідно впровадження дієвих заходів щодо оптимізації оборотності дебіторської заборгованості, що у свою чергу залежить від налагоджених договірних

відносин з контрагентами з реалізації продукції (товарів) їх платоспроможності та розробленої кредитної політики, а також модернізації виробничого процесу, яка забезпечить виробництво більш якісної продукції, спроможної конкурувати як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках збуту.

Запропоновані рекомендації сприятимуть оптимізації обліково-аналітичного забезпечення дебіторської заборгованості в системі управління фінансовими ресурсами підприємства ПрАТ «Виноградар».

АНОТАЦІЯ

Осадченко Д.В. «Облік і контроль дебіторської заборгованості: нормативне забезпечення та діюча практика (на прикладі ПрАТ «Виноградар»)»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «071 «Облік і оподаткування»» за освітньою програмою

(цифра та назва спеціальності)

професійного спрямування «Облік, аудит і оподаткування підприємницької діяльності». –
(назва освітньої програми)

Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2021.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти сутності та класифікації дебіторської заборгованості, нормативно-правове регулювання обліку розрахунків з дебіторами з урахуванням вимог національних та міжнародних стандартів обліку, організаційні основи контролю дебіторської заборгованості.

Проаналізовано основні економічні показники розвитку підприємства, динаміку дебіторської заборгованості та платоспроможність підприємства, діючу систему обліку та методику проведення контролю розрахунків з дебіторами, вплив факторів внутрішнього середовища на прибутковість підприємства.

Запропоновано напрямки поліпшення облікового забезпечення систематизації інформації про дебіторську заборгованість на основі поглиблення аналітичності відображення облікової інформації, впровадження управлінського обліку та внутрішнього контролю на підприємстві.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, аналітичний облік, синтетичний облік, аналіз, контроль, моделювання, платоспроможність, прибутковість.

ANNOTATION

Osadchenko D. «Receivables accounting and control: regulatory support and accepted practice (by the example of «Vinogradar» PJSC)»

Thesis for Master degree in specialty 071 «Accounting and taxation»

(code and name of the specialty)

under the master's program «Accounting, audit and taxation of business activities»

(title of master program)

– Odessa National Economics University. – Odessa, 2021

Thesis deals with theoretical aspects of the substance and classification of receivables, legal regulation of the accounting of settlements with debtors according National and International Accounting standards, organizational principles of control of receivables.

Author analysis the main economic indicators of the enterprise development, the dynamics of receivables and solvency of the enterprise, the operating accounting system and the methods for carrying out the control of settlements with debtors, influence of internal environment factors on profitability of the enterprise.

We have recommended the directions of improvement of accounting for the systematization of receivables based on deepening of the analytical display of the accounting information, implementing of management accounting and internal control at the enterprise.

Keywords: receivables, analytical accounting, synthetic accounting, analysis, control, modeling, solvency, profitability.